

CYFARFOD	Pwyllgor Iaith
DYDDIAD	22 Hydref 2024
TEITL	Adroddiad Adran Amgylchedd
PWRPAS	Cyflwyno gwybodaeth am gyfraniad yr Adran Amgylchedd i'r Strategaeth Iaith
AWDUR	Dafydd Wyn Williams, Pennaeth Adran Amgylchedd

1. CEFNDIR

- 1.1. Bwriad yr adroddiad hwn ydi cyflwyno gwybodaeth i'r Pwyllgor Iaith am gyfraniad yr Adran Amgylchedd i Strategaeth Iaith y Cyngor.
- 1.2. Mae'r Adran Amgylchedd yn cynnwys amrediad o wasanaethau ar draws meysydd Gwastraff ac Ailgylchu, Trafnidiaeth, Cynllunio a Gwarchod y Cyhoedd.
- 1.3. Mae natur y gwasanaethau yma yn golygu fod staff yn dod i gyswllt rheolaidd gydag aelodau'r cyhoedd, cynghorwyr, staff eraill y Cyngor, awdurdodau a phartneriaid allanol eraill.
- 1.4. Fel Adran, mae pob ymdrech i sicrhau fod gwasanaethau yn cael eu darparu yn newis iaith y cwsmer, ac mae ymdrech gan swyddogion yr Adran i hyrwyddo defnydd yr iaith Gymraeg yn rhinwedd eu gwaith.
- 1.5. Byddwn yn amlygu yn yr adroddiad y gwaith sy'n digwydd ar draws yr Adran i hybu a hyrwyddo'r iaith, unrhyw gynlluniau sydd ar droed yn y maes ac adnabod unrhyw heriau sy'n bodoli.

2. YMATEB I GWESTIYNAU'R PWYLLGOR

1. Pa bolisiau a chynlluniau sydd mewn lle o fewn eich adran er mwyn cyfrannu at amcanion y strategaeth iaith? Nodwch y maes blaenoriaeth (blynyddoedd cynnar, dysgu, gwaith a gwasanaeth, y gymuned neu ymchwil a thechnoleg)

Polisiau a chynlluniau strategol perthnasol / Prosiectau yng nghynllun y Cyngor

Cynllun Datblygu Lleol

Mae gwaith Tîm Polisi Cynllunio yn ymwneud yn bennaf â pharatoi, monitro, adolygu a diwygio'r Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd (2011-26) gan gynnwys paratoi Canllawiau Cynllunio Atodol. Mae ystyriaeth o'r iaith Gymraeg wedi bod yn ganolog i'r broses o baratoi'r Cynllun sy'n ymgorffori Polisi Cynllunio PS1 sy'n ymwneud yn benodol â'r iaith Gymraeg a diwylliant Cymreig.

Mae Canllaw Cynllunio Atodol (Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy), hefyd yn cynnwys arweiniad manwl ar sut i roi ystyriaeth i'r iaith Gymraeg wrth ddelio gyda cheisiadau am ddatblygiadau newydd. Trwy'r gwaith yma, mae'r Cynllun yn cyfrannu at hyrwyddo a chefnogi'r iaith Gymraeg yn ardal Awdurdod Cynllunio Gwynedd.

Mae'r broses o baratoi Cynllun Datblygu Lleol (CDLI) newydd, sy'n un o Flaenoriaethau dan thema Gwynedd Werdd yng Nghynllun y Cyngor 2023 – 2028, wedi cychwyn gyda Chytundeb Cyflawni wedi ei gytuno gyda Llywodraeth Cymru. Wrth baratoi'r CDLI newydd, bydd y Tîm Polisi Cynllunio yn parhau i flaenoriaethu'r maes allweddol yma.

Cyfarwyddyd Erthygl 4

Mae'r gwaith ynghlwm â gosod Cyfarwyddyd Erthygl 4 hefyd wedi ei gynnwys yng Nghynllun y Cyngor, fel rhan o brosiect 'Rheolaeth ail gartrefi a llety gwyliau tymor byr' dan thema Gwynedd Glyd. Nod y gwaith yma ydi ceisio gwyrddroi'r anghydraddoldeb cymdeithasol sy'n bodoli yn rhai o gymunedau Gwynedd, gan geisio sicrhau bod darpariaeth o dai (gan gynnwys tai fforddiadwy) ar gael i ddiwallu angen lleol.

Mae papur cyfiawnhau'r Erthygl 4 yn nodi: *'Mewn perthynas â'r iaith Gymraeg, mae creu cymunedau cynaliadwy lle mae'r iaith Gymraeg wedi cael ei throchi'n llwyr o fewn cymunedau a darparu ac ail-greu'r cyd-destun cymdeithasol angenrheidiol i ddefnyddio'r iaith Gymraeg fel rhan o ddefnydd arferol cymdeithas yn hanfodol er mwyn gwarchod ac annog twf yr iaith Gymraeg. Gydag ymrwymiad Llywodraeth Cymru i gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050, mae'r gallu i gael gwell rheolaeth dros y stoc dai a thrwy hynny cheisio sicrhau fod yna ddarpariaeth ddigonol a fforddiadwy o dai i bobl leol yn fodd o gynorthwyo'r nod hyn.'* Y gobaiith ydi y bydd gwell rheolaeth dros y stoc dai a thrwy hynny ceisio sicrhau fod yna ddarpariaeth ddigonol a fforddiadwy o dai i bobl leol yn fodd o gynorthwyo'r nod o gefnogi'r iaith i dyfu.

Prosiectau a chynlluniau eraill

Cynllunio, Polisi Cynllunio a Rheolaeth Adeiladu

Wrth ymdrin ag unrhyw gais cynllunio, mae penderfyniadau yn cael eu gwneud yn unol â'r Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd, sy'n cynnwys polisi penodol o ran yr iaith Gymraeg a Chanllaw Cynllunio Atodol sy'n rhoi arweiniad manwl ar sut i weithredu'r polisi.

Trwy weithredu yn y modd yma, mae'r Gwasanaeth Cynllunio yn cyfrannu tuag at hyrwyddo'r iaith Gymraeg yn yr ardal gan sicrhau fod ceisiadau'n rhoi ystyriaeth i'r Gymraeg.

Yn ystod cyfnod Ebrill 2023 i Mawrth 2024, derbyniwyd 1 Aseiad Ieithyddol a 17 Datganiadau Ieithyddol gyda cheisiadau a benderfynwyd a oedd yn cyfarch y trothwyon o fewn Polisi Cynllunio PS 1. Yn ogystal, yn unol ag Atodiad 5 o'r Canllaw Cynllunio Atodol, rhoddwyd ystyriaeth i'r Gymraeg ar gyfer ceisiadau sy'n is na throthwy'r rhai y mae angen Datganiad neu Aseiad ffurfiol arnynt.

Cafodd 3 cais cynllunio eu gwrthod yn rhannol oherwydd materion ieithyddol amrywiol, a chafodd 13 cais cynllunio ganiatâd gydag amod cynllunio ar gyfer mesurau lliniaru ieithyddol. Roedd rhain yn cynnwys y dylai unrhyw enw newydd ddeillio o gysylltiadau hanesyddol, daearyddol neu leol i'r ardal lle'n bosib.

Mae hyn yn plethu gyda phrosiect Gwarchod Enwau Lleoedd y mae sawl Gwasanaeth o'r Adran Amgylchedd yn cyfrannu ato, gan gynnwys y Gwasanaeth Cynllunio a Rheolaeth Adeiladu.

Mae'r Gwasanaeth Cynllunio wedi bod yn cydweithio gydag Uned Iaith y Cyngor ar waith Y Gymraeg mewn Busnes. Mae nodyn sy'n codi ymwybyddiaeth ac sydd hefyd yn cynnig cyngor yn mynd allan ar ymatebion cyngor ymlaen llaw ac mae nodyn gwybodaeth hefyd ar gael i swyddogion ddefnyddio ar ddyfarniadau cynllunio. Gosodwyd amod cynllunio ar gyfer unrhyw ddatblygiadau tai newydd i sicrhau enw Cymraeg i'r tŷ a neu'r stad.

Yn ystod 2023/24, gosodwyd amod ar 35 o caniatadau cynllunio sydd yn sicrhau enw Cymraeg ar fusnesau newydd a dros 120 o dai newydd.

Tirwedd a Natur

Mae llawer o waith swyddogion y maes Tirwedd a Natur yn golygu gweithio'n agos gyda'r cyhoedd, ac mae hwyluso mynediad at ein hamgylchedd naturiol yn rhan annatod o'u gwaith.

Mae swyddogion bioamrywiaeth yn cynnal gwaith rheolaidd i annog diddordeb a hyrwyddo natur, gyda digwyddiadau darganfod natur ar y cyd â phartneriaid mewn gwarchodfeydd natur. Mae'r digwyddiadau yma yn gynnig cyfle i gynnal gweithgareddau ar gyfer teuluoedd gan gyflwyno termau ac enwau Cymraeg ar greaduriaid, planhigion ac ati.

Gwarchod y Cyhoedd

Mae 3 Gwasanaeth Gwarchod y Cyhoedd (Llygredd a Thrwyddedu; Bwyd a Diogelwch a Safonau Masnach) yn darparu deunyddiau ymgyrchoedd dwyieithog, ac mae ffurflenni cais i gyd yn cael eu cynnig drwy gyfrwng y Gymraeg.

Mae polisiâu megis y Datganiad o Bolisi Trwyddedu 2024 yn cydnabod yr angen i fusnesau ystyried yr iaith Gymraeg a ffactorau sy'n berthnasol i ddiwylliant ardal wrth ymgeisio am drwydded alcohol, ac wrth redeg busnes.

Gwastraff ac Ailgylchu

Mae swyddogion Ailgylchu yn ymgymryd â gwaith cyson yn hyrwyddo gwasanaethau ac annog trigolion i wneud y mwyaf o ddulliau ailgylchu deunyddiau. Mae'r holl wybodaeth a deunydd cyhoeddusrwydd a gynhyrchir yn ddwyieithog, gyda blaenoriaeth i'r Gymraeg.

Mae swyddogion yn mynychu digwyddiadau i hyrwyddo'r gwasanaethau ac yn cyfathrebu a chyflwyno yn Gymraeg oni bai fod dewis iaith y trigolion yn golygu fod angen trafod yn ddwyieithog neu'n Saesneg.

Mae deunydd hyrwyddo sy'n cael ei gynhyrchu yn sicrhau defnydd o Gymraeg clir, ac mae holl negeseuon mewnol i'r gweithlu yn cael ei ddarparu'n ddwyieithog gyda blaenoriaeth i'r Gymraeg.

Diogelwch y Ffyrdd

Mae swyddogion Diogelwch y Ffyrdd yn ymweld ag ysgolion a lleoliadau ar draws y sir yn addysgu a hyrwyddo diogelwch wrth gerdded a beicio. Mae'r ymweliadau yma yn cael eu cynnal wyneb yn wyneb ac yn digwydd trwy gyfrwng y Gymraeg oni bai fod dewis iaith aelod o'r cyhoedd yn galw am gyfathrebu'n Saesneg. Mae'r fîm hefyd yn hyrwyddo eu gwaith trwy wefannau a chyfryngau cymdeithasol yn ddwyieithog.

Yn ystod blwyddyn academaidd 2023/24, fe wnaeth y fîm ddarparu hyfforddiant wyneb yn wyneb i gyfanswm o 5,890 o blant a phobl ifanc (538 trwy gynllun diogelwch Kerbcraft, 672 ar hyfforddiant beicio a 4,680 diogelwch y ffyrdd cyffredinol).

2. Beth arall sydd angen sylw yn ystod y flwyddyn nesaf er mwyn codi statws y Gymraeg a sicrhau cyfleoedd i bobl i ddefnyddio'r Gymraeg?

Fel y nodwyd uchod, bydd gwaith ar y Cynllun Datblygu Lleol newydd yn mynd yn ei flaen, bydd ystyriaeth llawn yn cael ei roi i'r Gymraeg, ac mae hynny wedi ei amlinellu o fewn y Cytundeb Cyflawni ar gyfer y Cynllun. Bydd dangos sut mae ystyriaeth wedi cael ei rhoi i'r iaith Gymraeg ar gamau penodol o'r broses yn cychwyn efo'r O Ddogfen Hoff Strategaeth.

Mae hyfforddiant a chysiau datblygu a gwella sgiliau iaith yn cael eu hamlygu mewn negeseuon rheolaidd i staff yr Adran, a bydd ymdrechion yn parhau i amlygu'r cyfleoedd sydd ar gael yn y maes yma. Mae hynny'n cynnwys rhannu negeseuon gyda staff swyddfa, ac hefyd ymhlith staff rheng flaen, rhai ohonynt sydd heb fynediad i Fewnrwyd Staff y Cyngor yn eu gwaith o ddydd i ddydd.

3. Ydy datblygiad technoleg wedi amharu ar eich gallu i ddarparu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg? Os yn berthnasol rhowch enghraifft. Sut ydych chi'n sicrhau nad yw datblygiad technoleg yn effeithio ar eich gallu i ddarparu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg?

Drwyddi draw, y tueddiad ydi fod unrhyw systemau allanol sy'n cael eu prynu ar gael mewn Saesneg yn unig. Ond wrth weithio yn agos gyda Gwasanaeth Technoleg Gwybodaeth y Cyngor, rydym yn llwyddo i sicrhau bod y system sydd yn wynebu'r cyhoedd yn ddwyieithog.

4. Sut ydych chi'n cadw cofnod o'r bobl sy'n defnyddio eich gwasanaeth trwy gyfrwng y Gymraeg? Allwch chi rannu data perthnasol?

Mae manylion am ddewis iaith aelodau'r cyhoedd a rhanddeiliaid allweddol yn cael ei nodi er mwyn sicrhau fod unrhyw ohebiaeth yn cael ei ddarparu yn yr iaith mae'r derbynydd yn ei ffafrio.

Rydym bob amser yn sicrhau fod unrhyw ohebiaeth cychwynol yn cael ei ddarparu yn ddwyieithog, gyda'r Gymraeg yn gyntaf, er mwyn ceisio annog a hybu defnydd yr iaith lle bynnag mae hynny'n bosib.

5. Beth yw sgiliau iaith eich staff?

Dengys y ffigurau diweddaraf fod 336 o staff yr Adran Amgylchedd wedi cwblhau hunanasesiad neu lle mae asesiad wedi ei gwblhau gan reolwr/ arweinydd fîm ar gyfer staff sydd heb fynediad hwylus at fewnrwyd staff, sef 81.4% o staff yr Adran.

Mae'n braf gallu adrodd fod cynnydd wedi bod yn y nifer o staff yr Adran sydd ag asesiad iaith o'i gymharu gyda'r sefyllfa flwyddyn yn ôl. Yn hanesyddol, roedd nifer o staff y Gwasanaethau Gwastraff heb asesiad dynodiad iaith. Ond diolch gwelwyd ymdrech gadarnhaol i adnabod sgiliau iaith y staff dros y flwyddyn diwethaf, a bydd hynny'n parhau wrth i ni i geisio sicrhau fod asesiad wedi ei gwblhau i holl staff dros y misoedd nesaf.

Yn ôl y ffigurau diweddaraf, mae 83.6% o staff sydd wedi asesu yn cyrraedd dynodiadau iaith eu swyddi. Mae'r Adran hefyd wedi bod mewn trafodaethau gyda Swyddog Dysgu a Datblygu Iaith y Cyngor i ystyried addasrwydd lefelau iaith y gweithlu gwastraff er mwyn sicrhau fod y gofynion yn cyd-fynd gyda cyfrifoldebau eu swyddi dydd i ddydd.

Er hynny, dylid nodi nad ydi'r ffaith fod aelod o staff yn cwrdd y gofynion iaith yn golygu nad ydynt yn gallu cynnig gwasanaeth Cymraeg, ac mae'r Adran yn hyrwyddo unrhyw gyfleoedd i staff fynychu hyfforddiant i ddatblygu sgiliau neu loywi iaith.

Braf adrodd fod aelod o staff o'r Tîm Ailgylchu sydd wedi pasio arholiad y Dystysgrif Sgiliau iaith gyda Phrifysgol Bangor yn ystod y flwyddyn diwethaf. Yn ogystal, mae swyddogion o'r maes bioamrywiaeth a gwarchod y cyhoedd wedi mynychu cyrsiau gloywi iaith, ac aelod o'r fîm parcio yn dilyn cwrs dysgu Cymraeg ar hyn o bryd.

6. Rhowch enghreifftiau o unrhyw rwystrau, cwynion a chanmoliaeth sy'n gysylltiedig gyda darparu a hyrwyddo gwasanaethau cyfrwng Cymraeg.

Fel y nodwyd eisoes, mae llawer o'r systemau cyfrifiadurol allanol a ddefnyddir gan staff yr Adran yn dueddol o fod yn uniaith Saesneg. Yn anffodus, mae'r costau datblygu fyddai'n sicrhau bod elfennau'r swyddfa gefn hefyd yn ddwyieithog y tu hwnt i'r gyllideb sydd ar gael, ac mae hynny'n golygu bod y cyfle i staff ddefnyddio'r Gymraeg wrth weithio ar systemau yn cael ei rwystro. Er hyn, mae cydweithio cadarnhaol gyda'r Gwasanaeth Technoleg Gwybodaeth

yn sicrhau fod systemau mewnol ar gael yn y Gymraeg, ac mae unrhyw agwedd i'r system sy'n wynebu'r cyhoedd yn gwbl; ddwyieithog.

Tendrau Cyffredin: Ym mhob contract/cytundeb a roddir drwy borth caffael GwerthwchiGymru/e-Dendr Cymru, rydym yn parhau i ymdrechu i sicrhau bod safon y gwasanaeth Gymraeg yn cael ei sicrhau a'i chynnal. Caiff copi o Bolisi Iaith y Cyngor ei gynnwys yn y dogfennau tendro, a gofynnir i bob ymgeisydd ei ddarllen er mwyn sicrhau eu bod yn deall beth yw'r gofynion ohonynt o ran y Gymraeg ond hefyd eu bod yn deall pwysigrwydd y Gymraeg i Gyngor Gwynedd. Caiff gofynion ieithyddol (sy'n adlewyrchu Polisi Iaith y Cyngor) pob contract eu pennu yn ôl anghenion y contract hwnnw.

Gwasanaeth tendro 'Find a Tender Service' (FTS): Gan fod sefydliadau'r sector gyhoeddus yn cael eu hariannu gan arian trethdalwyr, mae'n hollbwysig fod y drefn caffael yn deg, yn dryloyw a chynnig gwerth am arian i'r trethdalwr. Pan fydd corff sector cyhoeddus eisiau prynu unrhyw nwyddau, gwaith neu wasanaethau dros werth penodol ("trothwy") rhaid iddo hysbysebu trwy FTS. Nid yw FTS yn derbyn hysbysiadau yn Gymraeg yn unig, gan mai Saesneg yw'r iaith orfodol ar gyfer y cyhoeddiad hwn, ond rydym yn trefnu hysbysiadau dwyieithog.

Prosiectau/contractau: Mae'r diwydiant peirianeg â thueddiad i fod yn Saesneg eu natur. Er mwyn annog y defnydd o Gymraeg yn ystod y broses pwrcasu, rydym yn sicrhau fod dogfennau 'gwahoddiadau i dendr' neu 'cyfarwyddiadau i dendro' yn cael eu hysbysu'n ddwyieithog.

Adroddiad yr adran i Bwyllgor Iaith yn 2023:

[Cynllun Hybu'r Gymraeg Adran Amgylchedd.pdf \(llyw.cymru\)](#)